

G. Michiels OFM^{Cap.}, *Normae generales iuris canonici. Commentarius Libri I Codicis iuris canonici*. Vol. I et II. Editio altera penitus retractata et notabiliter aucta. Parisiis-Tornaci-Romae. Typ. Soc. S. Joannis Evangelistae Desclée et Socii, 1949, str. XXII-705 et str. XX-785.

Drugie wydanie cenionej w kołach naukowych pracy O. Michiels'a, zasłużonego organizatora i pierwszego dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego K. U. L. zostało głównie zmienione i przerobione w części historycznej, na podstawie prac van Hove, dawnego mistrza autora. Drugie wydanie komentarza jest pracą na wskrós oryginalną, przynoszącą szereg samodzielnych opracowań poszczególnych instytucyj prawnych, mimo, że niekiedy nie pozostają one w zgodzie z przyjętymi wśród kanonistów zaopatrywaniami.

Tak np. zdanie O. Michiels'a o posiadaniu przez Kościół jurysdykcji co do nakładania aktów wewnętrznych opiera się na przyjęciu pojęcia prawa i jurysdykcji odmiennego od obowiązującego poglądu w kanonistyce, twierdzi on bowiem, iż celem prawa jest nie tylko określenie stosunków zewnętrznych zachodzących między członkami społeczności, ale i uświęcenie jednostek. Co do cechy terytorialności autor podtrzymuje zdanie, jakoby kan. 8 § 2, zawierający domniemanie za terytorialnością ustawy, odnosił się zarówno do ustaw obowiązujących powszechnych, jak i partykularnych. Pomija więc dane historyczne, które cechę terytorialności odnoszą tylko do ustaw partykularnych.

W rozdziale o zwyczaju podtrzymuje wykładnię odnośnie do woli zo-

bowiązania się społeczności przy wprowadzaniu zwyczaju przeciwnego prawu (por. kan. 27).

Według autora owa wola zobowiązania się jest elementem koniecznym do wprowadzenia podobnego zwyczaju, co stoi w sprzeczności z dawnym prawem, które w wykładni kanonistów żądało zaistnienia woli zobowiązania się społeczności do powstania zwyczaju w znaczeniu prawnym a nie tylko samej praktyki faktycznej (por. Wiślicki *Zwyczaj w prawie kanonicznem* (74 nn).

W innych kwestiach związanych z prawem zwyczajowym autor odwołuje swe zapatrywania z I-go wydania, przyjmując zdanie van Hove czy innych autorów. Tak np., iż nie wymaga się 40 lat dla zwyczaju wprowadzonego przy wyraźnej czy cichej zgodzie prawodawcy, albo, by zwyczaj przeciwny prawu wydanemu przez wyższego ustawodawcę nie mógł być nigdy odwołany przez niższego. Ten ostatni może odwołać podobny partykularny zwyczaj dla swego obszaru. W rozdziale o reskryptach w porównaniu z pierwszym wydaniem utrzymuje, iż tylko ochrzczenni mogą się ubiegać o reskrypty, a przepis kan. 48 odnośnie do sprzeczności dwu reskryptów nie znajduje zastosowania w przypadku wydania tychże przez tę samą władzę.

Również zmienił autor zapatrywanie przy wykładni kan. 71, przy którym trzymał się dawniej zasady z kan. 60 § 2, widząc w niej normę generalną w sprawie odwołania wszystkich przywilejów nie zawartych w Kodeksie, a nabytych na mocy ustawy partykularnej, zwyczaju czy przedawnienia. Obecnie za van Hove, Rodrigo utrzymuje, że kan 60 § 2 odnosi się tylko do przywilejów, otrzymanych od przełożonego, a nie nabytych przez podane wyżej sposoby prawne, które to przywileje w zakresie odwołania rządzą się przepisami z kan. 22 i 30.

Odnośnie do słów *ad normam canonis* 50, zawartych w kan. 85 autor w I wydaniu sądził, że każda dyspensa z istoty swej podlega ścisłej wykładni, stanowiąc naruszenie prawa, obecnie za van Hove przyjmuje, iż tylko dyspensy włączone do zakresu podanego w kan. 50 podlegają ścisłej wykładni, gdy szeroką wypada stosować przy dyspensach wydanych dla dobra ogólnego.

W tekście drugiego wydania (II, 661) pozostał błąd co do dalszego przyjmowania 5-ciu formuł upoważnień, udzielanych przez św. Kongr. Rozkrz. Wiary, skoro ta od 1941 r. posługuje się dwoma, tj. większą dla biskupów i mniejszą dla wszystkich innych wypadków. (Komentarz do tychże wydał G. V r o m a n t, C. I. C. M., *Facultates Apostolicae*. Bruxelles. 1947, XII—168). Autor podobnie, jak w poprzednim wydaniu wykazuje bardzo dokładną znajomość całej literatury naukowej, jaka się pojawiła od daty I-go wydania, tj. 1929 r., przytaczając z niej obszerne wyjątki przy analizie poszczególnych instytucyj prawnych. Komentarz O. Michiels'a jest jednym z najbardziej wartościowych, jakie pojawiły się po Kodeksie, do Norm Generalnych.